Írta: Adminisztrátor
2021. március 16. kedd - Módosítás: 2021. március 16. kedd

2021. március 16. - **„Az olvasó ne gondolja, hogy valami regényes szöktetésről esik itt szó.**

A hódoltság korában nálunk a marhaszöktetés is sűrűn járta, s erről akarunk egyet s mást elmondani. Mi is volt hát az a marhaszöktetés? Tudott dolog, hogy a magyar, a német és a török minden (eladásra) kihajtott marha után harmincadot szedett. Ez a vám vagy adó súlyos adó volt a tőzsérekre (vagyis a marhakereskedőkre). Pedig a harmincadon kívül még fűpénzt, úsztatópénzt, hidast, kormánypénzt, kövezetvámot, álláspénzt, vásárdíjat, handgraf-ílletéket, cédulapénzt, unterkeufel-pénzt, libere-vendát, libere-vádát stb. is kellett fizetni. Bizony, bizony, a Szent Iván éneke sem volt hosszabb annál a lajstromnál, amit a tőzsérnek különféle címen fizetnie kellett, amíg marháival szerencsésen külföldre ért. Aztán minden harmincadhivatalnál és vámnál meg kellett állnia s a császár zászlója alatt a harmincadost szalutálnia. Ez az ember azután alaposan megvizsgálta, rendben van-e a tőzsér "regiá"-ja s egyéb írása?
Amit a marhahajtásról eddig mondottunk, az csak teher volt. De akadt ám veszedelem is, mégpedig sok. Azokban a zavaros időkben sok kóborló katona, szabad legény, prédára éhes tolvaj és martalóc leste az utakat, s ha módját ejtette, elragadott néhány kövér és hústartó marhát. Ilyenkor a hajtók (vagy botoslegények) a tőzsérekkel együtt hozzát kiáltván, a támadókkal megharcoltak.
Bár az efféle harc meg a gulyariasztás napirenden volt, a tőzsérek és a botoslegények nem annyira ettől, mint inkább a fizetéstől irtóztak. Ezért ezernyi furfanggal és hamisággal azon fortélyoskodtak, hogy a harmincadosok házát észrevétlenül elkerüljék. Nehéz dolog volt ez, de azért az ördög apostolainak, ahogy a hajtókat hívták, elég gyakran sikerült. A harmincadosoknak voltak ugyan lovas látóik (iberrájter-eik), akik az utakat kémlelték; nyomjárók és nyomnézők is akadtak ugyan, de azért sok-sok folt-marhát észrevétlenül elhajtottak az orruk előtt.
Aki a harmincadot nem fizette meg, arról azt mondták, hogy elszökte a császár harmincadát, vagyis a marhaszöktetés bűnébe esett. Az efféle szöktetés nálunk csakúgy megesett, mint a török területen. A budai basák panaszkodnak is amiatt, hogy a tőzsérek a győzhetetlen török császárnak ("a földi paradicsom nagyprépostjának") harmincadját elszökték.
Bevett szokás szerint az ilyen marhacsempészet (kontrabanda) valamennyi marha elkobzásával járt, már tudniillik, ha a marhaszöktetőt sikerült volt megcsípni. Musztafa budai basa például 1574-ben Miksa királytól követelte az elszöktetett marhákat, írván imigyen: "Valami baromhajtók szöktek volt el Marosnál az hatalmas császár harmincadját, mely dolog felől ez levélmutató szömély bővebben szól fölségednek... Tudja jól fölséged, hogy az, ki a

harmincadot elszöki, annak marhája császár számára foglaltatik és feje császár kegyelmén marad."

A hódoltság korában a magyarországi, marha vad és mód nélkül szilaj volt. Az istállót nem ismerte, s még télen is a szabadban tanyázott. Ember lett légyen a gáton, aki az ilyen vad gulyákat fékezni és vezetni tudta! Ma már el sem hinnők, hogy a hajtók ezerszámra úsztatták át a Dunán a marhát, s egyéb baj nem történt, minthogy egykét ökör megszökött.
A XVI. és XVII. században a marhahajtás három irányban történt. Legtöbbet a bécsi hetivásárra hajtottak. Ide nem ritkán tíz-húszezer marhát is hajtottak egyszerre. A második irány Cseh-Morvaország volt. Itt a hetivásárokat Auspitz városában (Pusto-Pech) tartották. E város nevét a magyar tőzsérek Puszta-Pécs-re keresztelték. Amint a bécsi, úgy az auspitzi vásárok élén is egy-egy handgraf (honti gróf) állott. E tisztséget Auspitz városában nemegyszer magyar nemes viselte. A hajtás harmadik iránya Légrádon át Velencébe vezetett. Ide évenként csak húsz-harmincezer marhát hajtottak Magyarországból.
A bevett szokás szerint a jelesebb göbölyös gazdák, akik több száz hízott marhát tartottak, botoslegényeikkel maguk hajtatták a bécsi kőre. A kereskedéssel foglalkozó tőzsérek ellenben előbb itthon összevásárolták a gazdáktól. E célra kiküldötték göbölyszedő embereiket a marhagyűjtéshez. Az elősleg vásárlóknak, a kereskedősöknek és a kufároknak sokasága miatt azonban nem könnyű dolog volt a marhát összeszedniök. Ha elegendőt gyűjtöttek, foltba verték, s a hizlalóföldre hajtották. Meg kell jegyeznünk, hogy a marhagyűjtéshez csak akkor foghattak, ha a harmincadostól marhagyűjtő cédulát váltottak. Mikor a marhát meg akarták indítani, régiát (schédát) kértek, s azzal hajtották a marhát a határok felé.

A XVI. és a XVII. században a határok felé vivő külön marhahajtó utaink voltak. Rendkívül széles és hatalmas utak voltak ezek, de majd mindig a vámokhoz, a kelőkhöz és a harmincadhivatalokhoz vezettek. S ezeket felkeresni nem mindenkinek volt kedve. Inkább választották tehát a rejtett utakat erdőkön, folyókon keresztül, hogy imigyen elkerüljék a vámszedőket és a harmincadosokat. A hajtók, akiket botoslegényeknek is hívtak (mert rengeteg furkósbottal jártak), nagyszerűen ismerték az úgynevezett álutakat. Értették azt is, mint kell rejtegetni s lappangtatni az erdőben s a csalitosokban a folt-marhát. És ezerszer meg ezerszer sikerült nekik kiszöktetniök a gulyákat. Majd minden évben jelent ugyan meg egy-egy császári Generalmandat vagy egy-egy Ruef a csempészők ellen, de a hajtók s a ravaszabb tőzsérek ezeket kutyába sem vették." - Takáts Sándor: Buda két árulója

Képek:

Magyar hajdú és huszár (1686) / XVII. századi metszet után, Han Alt- und Neu-Pannonien (Nürnberg, 1686.) cz. munkájából. Aláírása: Ein Hungarischer Husar und Henduck. So reitet der Husar zu Feld und in den Streitt, | Der von den Türcken offl holt manche reiche Beuth : | Der Fuß-knecht und Henduck also gewaffnet steht, | Ihn Durst nach Türcken-Blut, auf die er muthig geht.

Magyar szürkemarha

Hajdúk (Heiducken) ábrázolása Hoefnagel metszetén (1598) / Joris Hoefnagel, Jacob Hoefnagel